

Cezary GĘBICKI

Sprawozdanie merytoryczne z działalności Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego – w okresie od marca 2019 r. do lutego 2020 r.

W okresie sprawozdawczym prace Zarządu i członków Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego koncentrowały się wokół głównych przewidzianych *Statutem* obszarów działań, zwłaszcza w zakresie własnych badań naukowych, uczestnictwa w zewnętrznych zespołach badawczych, działalności edukacyjnej oraz popularyzacji wiedzy o mieście i regionie częstochowskim, a także podejmowania działań zmierzających do zachowania i ochrony najcenniejszych walorów przyrodniczych Częstochowy.

Częstochowskie Towarzystwo Naukowe rozwijało ożywioną współpracę z wieloma podmiotami naukowymi oraz organizacjami społecznymi i pozarządowymi w zakresie wyżej wymienionych form aktywności. Na podkreślenie zasługuje owocna współpraca członków naszego Towarzystwa z administracją Urzędu Miejskiego w Częstochowie, w zakresie terenowych badań naukowych, oraz z Uniwersytetem Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Długosza w Częstochowie, w zakresie wspierania działań wydawniczych. Współpracowano także z Muzeum Częstochowskim – organizując wspólne zebrania naukowe, a także z oddziałem częstochowskim Ligii Ochrony Przyrody oraz Biblioteką Publiczną im. W. Biegańskiego w Częstochowie. Nawiązano również współpracę naukową z dr. Karolem Müllerem, dyrektorem Archiwum Ziemięskiego Krajowego w Opawie.

Prezydium Zarządu CzTN pracowało w składzie:

- dr Cezary Gębicki – prezes CzTN, redaktor naczelny „Ziemi Częstochowskiej” (w zakresie badań przyrodniczych);
- prof. dr hab. Beata Urbanowicz – wiceprezes CzTN, redaktor naczelny „Ziemi Częstochowskiej”;

- prof. dr hab. Julia Dziwoki – sekretarz naukowy, członek Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk w Warszawie;
- mgr Jacek Koj – skarbnik;
- mgr Iwona Słabosz – sekretarz organizacyjny, opiekun archiwum CzTN.

Funkcję członka Zarządu pełnili:

- dr Barbara Majchrzak – aktywność w zakresie nauk przyrodniczych;
- mgr inż. Marek Nowak – aktywność w zakresie nauk ścisłych i artystycznych;
- dr Tomasz Andrzej Nowak – aktywność w zakresie nauk historycznych;
- mgr Andrzej Paszta – aktywność w zakresie nauk historycznych;
- mgr Zbigniew Stańczyk – aktywność w zakresie bibliografistyki i nauk historycznych.

Obecnie do Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego należy 89 członków czynnych, w tym 13 samodzielnych pracowników naukowych (3 profesorów emerytowanych). Nadal największy udział mają członkowie reprezentujący dyscypliny humanistyczne (w tym historyczne). Do CzTN należy troje członków honorowych, którymi są prof. dr hab. Anna Wypych-Gawrońska – rektor Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, prof. dr hab. Janusz Berdowski – były rektor Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Ewa Derda – była dyrektor Biblioteki Publicznej im. Władysława Biegańskiego w Częstochowie oraz honorowy prezes CzTN prof. dr hab. Marian Głowacki. W tym roku zmarł kol. Aleksander Jaśkiewicz członek honorowy naszego Towarzystwa.

Zarząd CzTN dwukrotnie analizował aktywność członków, zwłaszcza w aspekcie terminowego opłacania składek, uczestnictwa w zebraniach naukowych oraz w bieżącej pracy naukowej i organizacyjnej Towarzystwa. Dotychczas podjęto decyzję o skreśleniu 22 osób z listy członków CzTN (głównie z powodu niepłacenia składek), natomiast przyjęto 6 nowych członków.

Podobnie jak w latach poprzednich organizowano comiesięczne zebrania naukowe, odbywane w sali odczytowej Biblioteki Publicznej im. W. Biegańskiego w Częstochowie. Łącznie wygłoszono 9 wykładów naukowych, którymi były:

1. 25 marca 2019 r. ***Krajobraz archeologiczny doliny Warty w rejonie Mirowa w Częstochowie***. Prelegenci: mgr Iwona Młodkowska-Przepiórowska i mgr Jacek Koj (członkowie CzTN).
2. 29 kwietnia 2019 r. ***Częstochowa na łamach piotrkowskiego „Tygodnia” (1876–1906)***. Prelegent: dr Tomasz Andrzej Nowak, prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego oddział w Radomsku, członek Zarządu CzTN.
3. 27 maja 2019 r. ***Wkroczenie Armii Czerwonej do Częstochowy 16 stycznia 1945 roku***. Prelegenci: mgr Zbigniew Biernacki i mgr Maciej Hyszko (członkowie CzTN).

4. 28 października 2019 r. ***Studium interdyscyplinarne wokół kościoła szpitalnego św. Barbary w Starej Częstochowie. Prezentacja projektu książki***. Prelegent: mgr Amadeusz Szklarz-Habrowski (Instytut Historii PAN). Była to informacja o dotychczasowych efektach realizacji grantu naukowego (o tym samym tytule), którego kierownikami są: autor wystąpienia oraz Iwona Młodkowska-Przepiórowska. Do licznego grona współpracowników należy m.in. prof. dr hab. Dariusz Złotkowski (członek CzTN).
5. 25 listopada 2019 r. ***Częstochowa w dramacie i teatrze***. Prelegent: prof. dr hab. Anna Wypych-Gawrońska, rektor Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie. Wykład odbył się w Sali Reprezentacyjnej Ratusza Miejskiego przy placu W. Biegańskiego w Częstochowie.
6. 25 listopada 2019 r. ***Częstochowskie Towarzystwo Naukowe jako instytucja***. Prelegent: dr hab. prof. UJD Julia Dziwoki, sekretarz naukowy Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego.
7. 17 grudnia 2019 r. ***Promocja 45 tomu Ziemi Częstochowskiej***. Coroczne zebranie opłatkowe.
8. 27 stycznia 2020 r. ***Wielokulturowe dziedzictwo Lwowa***. Prelegent: dr Mirosław Łapot (członek CzTN).
9. 24 lutego 2020 r. ***Polonika w zbiorach Archiwum Ziemskiego Krajowego w Opawie***. Prelegent: dr Karol Müller, dyrektor Archiwum Ziemskiego Krajowego w Opawie, członek komitetu redakcyjnego „Ziemi Częstochowskiej”.

Planowane na 30 września 2019 r. terenowe warsztaty ekologiczne, na temat: *Wychodnie wapieni zawodziańskich (górnajurajskich) w obszarze planowanego geologicznego stanowiska dokumentacyjnego na Złotej Górze*, z powodu choroby prelegenta prof. dr hab. Andrzeja Wierzbowskiego, nie odbyły się.

25 listopada 2019 roku zorganizowano uroczyste nadzwyczajne walne zebranie Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego, poświęcone nadaniu Pani prof. dr hab. Annie Wypych-Gawrońskiej – JM Rektorowi Uniwersytetu Humanistycznego im. Jana Długosza w Częstochowie – honorowego członkostwa, za wybitne osiągnięcia naukowe w zakresie nauk humanistycznych oraz zasługi dla rozwoju Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego. Posiedzenie miało miejsce w Sali Reprezentacyjnej Ratusza Miejskiego w Częstochowie. Stanowiło ono ukoronowanie owocnej i długoletniej współpracy pomiędzy AJD, następnie UJD a naszym Towarzystwem.

Zebrania Zarządu: odbywały się regularnie raz w miesiącu i dotyczyły bieżących problemów Towarzystwa. Najczęściej poruszana i najważniejsza tematyka zebrań dotyczyła:

- prac związanych z wydaniem 45 tomu „Ziemi Częstochowskiej”;
- udziału CzTN w aktualnej pracy Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN w Warszawie;

- przygotowania do wydaniem (przez CzTN) monografii poświęconej postaci inż. Kazimierza Kühna – pierwszego prezesa CzTN oraz starosty częstochowskiego. W 2020 r. przypada setna rocznica objęcia przez wymienionego działacza samorządowego i naukowca funkcji starosty powiatu częstochowskiego;
- udziału Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego w obchodach 800-lecia Częstochowy;
- nadaniu prof. dr hab. Annie Wypych-Gawrońskiej honorowego członkostwa CzTN;
- udziału członków CzTN w Rodzinnym Pikniku Podmiotów Ekonomii Społecznej w maju 2019 r.;
- omówieniu stanu przygotowań do wystawy okolicznościowej poświęconej działalności i osiągnięciom CzTN;
- analizie terminowości opłacania składek członkowskich i aktywności członków CzTN oraz przyjęciu nowych członków;
- form współpracy pomiędzy CzTN a pracownikami Archiwum Ziemskiego Krajowego w Opawie (Republika Czeska) w zakresie badań regionalnych.

Ukończone zostały badania terenowe zespołu naukowego pod kierunkiem: kol. Cezarego Gębickiego (kierownik merytoryczny projektu), kol. Jerzego Zygmunta (kierownik organizacyjny) z udziałem członków CzTN. Dotyczyły one kompleksowej waloryzacji najcenniejszych przyrodniczo ekosystemów i siedlisk miasta Częstochowy i prowadzone były w okresie od 2018 do 2019 roku. Badania te sfinansował Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa Urzędu Miasta w Częstochowie. Zespół badawczy opracował obszerną dokumentację naukową, na bazie której przygotowano bogato ilustrowany dokument pt. *Przyroda Częstochowy*”, dostępny na stronie internetowej UM Częstochowy.

W porozumieniu z Naczelnikiem Wydziału Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa podjęto starania o zorganizowanie w najbliższej przyszłości konferencji naukowej, wspólnie z Uniwersytetem Humanistyczno-Przyrodniczym im. Jana Długosza w Częstochowie na temat: „Przyroda Częstochowy. Stan obecny i ochrona”.

Zorganizowano wystawę okolicznościową pt. „Z dziejów Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego”, w postaci czasowej ekspozycji w salce muzealnej Wydziału Filologiczno-Historycznego Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, autorstwa prof. Julii Dziwoki oraz prof. Beaty Urbanowicz. Wykonano postery do wystawy oraz wydano drukiem 300 sztuk egzemplarzy katalogu wystawy. Katalog ten stał się skuteczną formę promocji CzTN, nie tylko w regionalnym środowisku naukowym, lecz także wśród innych krajowych towarzystw naukowych.

Ważnym zadaniem naukowym i edytorskim było opracowanie merytoryczne i przygotowanie do druku drugiego tomu monografii przyrodniczej *Przyroda Częstochowy. Środowisko przyrodnicze*. Wstępne rozmowy z Urzędem Miasta

Częstochowy w sprawie sfinansowania wydania monografii zostały już podjęte. Monografia ta stanowić będzie kompendium wiedzy o przyrodzie ożywionej i nieożywionej miasta, a także cennym wkładem środowiska naukowego CzTN w obchody 800-lecia Częstochowy.

Wydano kolejny – 45 tom rocznika „Ziemia Częstochowska”, w którym znalazło się 12 publikacji z zakresu historii, archeologii i bibliografistyki, 3 prace wspomnieniowe i 4 recenzje. Obecnie kompletujemy publikacje do następnego – 46 tomu „Ziemi Częstochowskiej”. Nie przyniosły natomiast spodziewanych rezultatów starania o przyznanie naszemu rocznikowi punktów ministerialnych, co wiąże się z typowo regionalną tematyką prezentowanych publikacji.

Z żalem przyjęliśmy nieoczekiwaną informację o śmierci Ryszarda Baranowskiego, naszego długoletniego współpracownika, autora większości okładek rocznika, który – nie będąc członkiem CzTN – wiele lat czynnie sympatyzował z naszym Towarzystwem.

Jak co roku, członkowie CzTN brali aktywny udział w Rodzinnym Pikniku Podmiotów Ekonomii Społecznej, który odbył się 26 maja 2019 r., prezentując dorobek edytorski Towarzystwa.

Częstochowskie Towarzystwo naukowe objęło patronatem popularno-naukową wystawę pt. „Ku gwiazdom”, której pomysłodawcą i głównym autorem był nasz kolega Marek Nowak. Wystawa ta, zlokalizowana w pomieszczeniach Muzeum Częstochowskiego, stała się ważnym wydarzeniem edukacyjnym w mieście.

Członkowie CzTN (w tym Zarządu) uczestniczyli w 2019 i 2020 r. w pracach merytorycznych i organizacyjnych, zmierzających do utworzenia na obszarze gminy Częstochowa i Mstów rezerwatu przyrodniczego „Gąszczyk”, uczestnicząc m.in. w kilku spotkaniach konsultacyjnych w siedzibie obu gmin. Kol. Krzysztof Pierzgalski opracował projekt granic proponowanego rezerwatu oraz opisał jego lokalizację i walory przyrodnicze. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, biorąc pod uwagę wysłane wcześniej przez CzTN obszernie uzasadnienie merytoryczne, wyraziła gotowość omówienia wszystkich kwestii dotyczących powołania rezerwatu. Zasugerowano, aby idea objęcia ochroną rezerwatową uroczyska Gąszczyk stała się przedmiotem dyskusji między przedstawicielami organizacji społecznych wspierających projekt a mieszkańcami i samorządami obu gmin. CzTN wystąpiło z inicjatywą spotkania przedstawicieli społeczności lokalnych oraz samorządu gminy Mstów z osobami reprezentującymi gremia wspierające projekt. Spotkanie konsultacyjne odbyło się w 23 września 2019 r. w Urzędzie Gminy Mstów. Z ramienia CzTN w spotkaniu udział wzięli: mgr Krzysztof Pierzgalski – członek CzTN i autor aktualnego projektu granic rezerwatu, dr Cezary Gębicki – prezes CzTN, dr Barbara Majchrzak – botanik, członek zarządu CzTN, a także liczne środowiska lobbujące za rezerwatem. W trakcie spotkania mgr Krzysztof Pierzgalski omówił walory przyrodnicze uroczyska Gąszczyk, przedstawił projekt granic proponowanego rezerwatu oraz jego lokalizację względem istniejącej formy ochronnej, jaką jest Ostoja sieci NATURA

2000 *Przełom Warty koło Mstowa*. Spotkanie zakończyło się ustaleniem terminu, w którym Rada Gminy miała zaopiniować projekt. Termin ten upłynął z końcem stycznia 2020 r. W związku z brakiem opinii samorządu, CzTN wysłało pismo, adresowane do wójta gminy Mstów, z prośbą o stanowisko w sprawie projektu rezerwatu. W odpowiedzi na ten list władze gminy Mstów zadeklarowały, że propozycja powołania rezerwatu będzie przedmiotem dyskusji i głosowania na najbliższej sesji Rady Gminy.

Wiele opisanych w sprawozdaniu zamierzeń i prac, w tym zwłaszcza przedsięwzięcia związane z obchodami 800-lecia Częstochowy, z powodu ograniczeń wynikających z pandemii COVID 19, nie mogło być kontynuowanych lub ukończonych. Również z przyczyn obiektywnych został przesunięty termin walnego zebrania sprawozdawczego CzTN.

W imieniu Zarządu
Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego
Cezary Gębicki – Prezes CzTN

Częstochowa 20 lipca 2020 r.